

УДК - 378.013.42

Н. О. Максимовська

СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

© Максимовська Н. О., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-3028-5727>

У статті розглядається концепція соціальної педагогіки дозвілля, як підґрунтя соціального виховання студентської молоді, яка актуалізується в процесі розвитку інформаційного суспільства. Метою статті є обґрунтування теоретичних основ та змісту соціально-педагогічної діяльності з цією соціальною групою у позанавчальний час. Пріоритетними завданнями цього наукового напрямку визначено: вивчення дозвіллевих потреб студентської молоді як провідного суб'єкта розбудови глобальної культури в нових соціокультурних умовах, діагностування процесу соціального виховання студентів та рівня соціальності, адаптованості до умов ВНЗ, ризиків соціальних відхилень; організація процесу адаптації до умов ВНЗ першокурсників через залучення до позанавчальної діяльності; забезпечення соціально-виховної функції СПД через стимулювання самоврядування. В результаті встановлено, що дозвілля студентської молоді з соціально-педагогічних позицій розглядається як сфера, засіб, фактор позитивного соціального розвитку, що дозволяє сформулювати концепцію соціальної педагогіки дозвілля й зазначити можливості соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю як у позанавчальній діяльності ВНЗ, так і у відкритій сфері дозвілля.

Ключові слова: інформаційне, суспільство, соціальна, педагогіка, дозвілля, студентство, суб'єкт.

Максимовская Н. А. Социальная педагогика досуга студенческой молодежи в информационном обществе

В статье рассматривается концепция социальной педагогики досуга, которая актуализируется в процессе развития информационного общества. Целью статьи является обоснование теоретических основ и содержания социально-педагогической деятельности с этой социальной группой во внеучебное время. Приоритетными заданными этого научного направления определены: изучение досуговых потребностей студенческой молодежи как ведущего субъекта развития глобальной культуры в новых социокультурных условиях, диагностика процесса социального воспитания студентов и уровня социальности, адаптированности к условиям ВУЗа, рисков социальных отклонений; организация процесса адаптации к условиям ВУЗа первокурсников посредством привлечения к внеучебной деятельности; обеспечение социально-

воспитательной функции СПД через активизацию самоуправления. В результате определено, что досуг студенческой молодежи с социально-педагогических позиций рассматривается как сфера, средство, фактор позитивного социального развития, что позволяет сформулировать концепцию социальной педагогики досуга и определить возможности социально-педагогической деятельности со студенческой молодежью как во внеучебной деятельности ВУЗа, так и в открытой сфере досуга.

Ключевые слова: *информационное, общество, социальная, педагогика, досуг, студенчество, субъект.*

Maksymovska N. O. Leisure social pedagogy of student youth in informational society.

The article is a review to the conception of leisure social pedagogy, actualized during informational society's development process. The aim of the article is to substantiate theoretical basis and contents of social-pedagogical activity with this social group at extracurricular time. Priority tasks of this scientific direction are: study of student youth's leisure needs as a leading subject of global culture development in new sociocultural conditions, diagnosis of students' social education process and sociality level, adaptability to high school conditions, risks of social deviations, organization of high school conditions adaptation process for freshmen by involvement into extracurricular activity; procuring of SPA's educational function through self-government activation. As a result it is defined, that student youth's leisure is viewed as a sphere, means, factor of social development, which allows to formulate the conception of leisure social pedagogy and define the opportunities of social-pedagogical activity with student youth at high school's extracurricular activity, as well as at open leisure sphere.

Key words: *informational, society, social, pedagogy, leisure, studenthood, subject.*

Постановка проблеми. Перспективи формування глобальної культури людства визначатимуть сучасні студенти як соціальні суб'єкти, що знаходяться на передньому плані нового цивілізаційного розвитку, становлення «світу знань». Одним з провідних видів діяльності цієї соціальної групи є активність у позанавчальний час, прояв інтерналізованих соціальних цінностей під час вільного вибору дозвіллевої діяльності. Однак, новітні соціокультурні умови, в яких формується студентська молодь інформаційної доби, трансформація сучасної сфери дозвілля призводять до утворення віртуальних моделей дозвіллевої поведінки різного спрямування, провокують залежності від опосередкованого сучасними технічними засобами спілкування всупереч реальному. Відтак, ґрунтовного дослідження потребує дозвілля студентської

молоді, створення умов для його гармонізації та прямої участі у позитивних соціальних процесах. Це актуалізує розбудову концепції соціальної педагогіки дозвілля, зокрема студентської молоді, в умовах інформаційного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформації постіндустріального соціуму, його соціально-культурних основ досліджуються вченими різних наукових галузей із середини ХХ ст.: Д. Белл., Е. Тоффлер, М. Кастельс, В. Келле, Е. Гідденс, Ю. Хаяши, В. Шейко та ін. В соціальній педагогіці особливості соціального розвитку особистості в означений період досліджують Т. Алексеєнко, Г. Лактіонова, А. Рижанова, А. Тадаєва, О. Новікова та ін. Проблеми наукового обґрунтування педагогічного та соціально-виховного потенціалу сфери дозвілля визначають Р. Азарова, В. Бочелюк, Т. Вдовенко, В. Кірсанов, Ю. Нагорний, І. Петрова та ін. Процес соціалізації студентської молоді, соціальні проблеми цієї вікової групи, соціально-педагогічну роботу з нею досліджували Т. Ольхова, С. Пішун, С. Савченко, С. Шашенко, В. Штифурак та ін.

Формулювання мети наукової праці. Однак, соціально-виховне значення дозвілля студентів в контексті новітніх змін у соціокультурному просторі інформаційного суспільства досліджено недостатньо. Мета публікації – визначення провідних завдань соціальної педагогіки дозвілля студентської молоді в інформаційному суспільстві та змісту соціально-педагогічної діяльності з цією соціальною групою у позанавчальний час.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння сутності нового суспільства полягає у тому, що, з одного боку, інформація формує матеріальне середовище життя людини, постаючи в ролі інноваційних технологій, комп'ютерних програм, телекомунікаційних систем, а з іншого, – є основним засобом міжособистісних взаємин, постійно виникаючи, видозмінюючись і трансформуючись у процесі переходу від однієї людини до іншої. Зокрема, «інформація виступає у якості важливого стимулятора зміни якості життя, ... форми праці та відпочинку, система освіти знаходяться під значним впливом досягнень у сфері інформації та знань» [3, с. 7]. З одного боку, інтенсифікуються соціальні зв'язки, з іншого, – відбувається опосередкування засобів взаємодії, а також певне протиставлення матеріальної та духовної складових соціального середовища, що потребує адекватних механізмів

відповідного регулювання й гармонізації соціального розвитку суб'єктів соціуму.

В цілому зміни культури зумовлюють трансформацію соціально-культурного середовища, складовою якого є сфера дозвілля, й викликаються провідним фактором, який покладається в основу розбудови нового суспільства (інформація), його провідною характеристикою (глобалізація соціально-культурних процесів) та тими елементами, що забезпечують існування, переробку, передання інформації на всіх рівнях соціального простору (засоби масової комунікації, віртуальний простір). Відбувається переструктурування системи соціальних зв'язків, що в загально-культурному контексті впливає на зміст соціалізації та соціального виховання соціальних суб'єктів, зокрема й у сфері дозвілля інформаційної доби: «у кожній епохи власні підстави для розширення простору культури. Основними напрямками розвитку культури в епоху глобалізації є інформатизація, віртуалізація, медіаізація, а основними характеристиками стають не «стандартизація» і «уніфікація», а «розмаїття» і «множинність». Отже, інформаційно-комунікативний чинник став одним з центральних у розумінні сутності сучасної культури і культури дозвілля зокрема» [1, с. 145].

Узагальнимо значущі, на нашу думку, аспекти розвитку сфери дозвілля, які стануть підґрунтям для аналізу процесу соціалізації студентства, зокрема як суб'єкта дозвіллевої діяльності в епоху цивілізаційних трансформацій. По-перше, в загальному соціально-культурному просторі сфера дозвілля розширюється за рахунок появи, так би мовити, нового структурного елемента – інформаційного середовища, який стає активно діючим осередком дозвілля (пізнавальна, ігрова, комунікативна діяльність). Водночас, «глобалізація явно збільшує щільність «інформаційного потоку», дає шанс різним культурам вийти за межі своєї етнічної або національної обмеженості, знайти динаміку власного розвитку» [1, с. 109].

По-друге, з'являється новий засіб дозвіллевої діяльності, якого не було на попередніх етапах розвитку сфери дозвілля – Інтернет, який забезпечує потреби пізнання, підвищення обізнаності у сфері вільного часу, швидкого доступу до будь-якої інформації, утворення нових спільнот. Справедливим є твердження А. Рижанової, що «ЗМІ за всіх часів відігравали значну роль у соціальному становленні людини, але в умовах інформаційного суспільства стають

найвпливовішим інститутом соціалізації людини протягом життя, культурного розвитку всіх соціальних груп, соціокультурного вдосконалення соціуму, формування глобальної культури людства» [6, с. 354]. Саме завдяки цьому засобу зникає чітка межа робочого та вільного часу, стираються попередні межі соціально-культурного середовища, актуалізується ціннісне підґрунтя, що покладається в основу вільного вибору дозвіллевої діяльності.

По-третє, вдосконалюються технічні засоби передання інформації, а саме пристрої, які стають її посередниками та розповсюджувачами, отже вміння володіти ними обумовлює певну успішність, зокрема й у сфері дозвілля. Це іноді призводить до того, що функція засобів змінюється на самотету використання. Нині постійно з'являються технічні новинки, які впливають на оперативний доступ до мережі, створюють ілюзію присутності та взаємодії, спрощують доступ до потрібної інформації, одночасно стимулюючи невибагливість та однотипність дозвіллевої діяльності.

По-четверте, поступово трансформуються види та форми дозвіллевої діяльності, що викликано об'єктивними умовами інформатизації та ціннісної переорієнтації сучасної особистості як соціального суб'єкта нової доби. Деякі види дозвіллевої діяльності перестають бути популярними і поширеними (технічна творчість, художні і народні промисли), інші зазнають істотних змін за своїм змістом (дискотека, читання) [1, с. 122]. Це є наслідком розширення дозвіллевого простору, появи нових стратегій дозвіллевої діяльності, зокрема віртуальної, близької до екстремальної, коли відчуття свободи стає всеосяжним, долаються авторитети та перешкоди, з'являється відчуття безмежності власних можливостей.

По-п'яте, нові елементи та характеристики дозвіллевої діяльності соціальних суб'єктів накладаються на ті тенденції, які виникли на попередніх етапах розвитку сфери дозвілля, а саме масовізація, споживацтво, комерціалізація, й посилюються в умовах інтенсифікації комунікативних процесів. Відбувається так званий експорт цінностей через дозвілля, бездумне запозичення вже зробленого кимось. Таким чином, продовжується тенденція відчуження дозвілля, що ґрунтується на усупільнених «престижних» цінностях. Справедливим є твердження І. Петрової: «Розвиток ЗМІ, доступність газет, радіо, телевізора, а пізніше – комп'ютера та мережі Інтернет формують універсальну публіку, яка споживає однакову інформацію, дивиться однакові

телепередачі, слухає однакову музику, відвідує однакові тематичні парки та курорти». [5, с. 224]. Тобто споживається те, що вже створено і розповсюджено, можливість творення власними зусиллями знижується, що не може не впливати на зменшення проявів суб'єктності особистості.

По-шосте, поряд з новими можливостями, з'являються нові ризики сфери дозвілля та дозвіллевої діяльності в інформаційному суспільстві. Провідним чинником появи ризиків є перевага стихійних ситуативних процесів у віртуальному просторі. Вони провокують маніпулювання свідомістю, у зв'язку з чим О. Бойко зауважує, що «контрольована маса» створюється, головним чином, за допомогою комунікативних технологій – преси, радіо, телебачення, реклами, а також Інтернету – і не передбачає обов'язкового особистого контакту індивідів. Віртуальний образ, на відміну від друкарського тексту, «прочитується» миттєво і рефлексивно, впливаючи на рівні підсвідомості» [1, с. 115].

Загальна тенденція, яка пов'язана з усіма вказаними аспектами, на нашу думку, вдало відбита у позиції І. Шульги, котра зазначає, що в постіндустріальному суспільстві «вектор розвитку соціальності спрямований від тиску «суспільної домінанти» до індивідуальних емоційно-сміслових значень власного життя людини, ...у зв'язку з чим формування соціальності особистості у сучасному суспільстві опосередковано якістю її дозвілля, що може бути представлено широким спектром форм: від маргінальних форм до інтелектуально-художньої творчої діяльності, що реалізується з використанням високотехнічних засобів масових комунікацій» [7, с. 156]. Небезпечним є те, що у дозвіллі вказані ризики є латентними, завуальованими, помітити які можна у відстроченому часі, що тільки актуалізує дослідження цієї сфери в сучасних умовах.

В новітніх соціально-культурних умовах особливої ваги набуває місія вищих навчальних закладів, студентства як соціального суб'єкта, які є безпосередніми учасниками розгалуження нового інформаційного середовища. Наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вчені визначаються зі статусом вищих навчальних закладів (Е. Гідденс, Х. Ортега і Гассет, С. Савченко, В. Шейко та ін.) та визначають можливості вищої освіти на перспективу. В умовах побудови глобальної культури людства на заклад вищої освіти й студентство як соціальний суб'єкт покладається роль авангарду у процесі збереження

культурної ідентичності різних народів в умовах глобальної інтеграції та просування національних і державних спільнот до безвіктимної глобальної інтеграції на основі загальнолюдських цінностей. Х. Ортега-і-Гассет зважає на те, що «культура – це життєва система ідей кожної епохи. У порівнянні зі середньовічним, сучасний університет майже повністю відмовився від викладання або передання культури, чим ускладнює професійну освіту, яке є його зародком, та розширює дослідницьку діяльність» [4, с. 33]. Відтак, особистість студента інформаційної доби має постійно балансувати на межі соціального розвитку і соціальної конформності глобального порядку. Оскільки культура прагнень, бажань реалізується й у сфері дозвілля, виникає необхідність активізації процесу ціннісного насичення дозвіллевої діяльності студентської молоді як соціального суб'єкта.

В нашій країні ситуація ускладнена тим, що Україна, як незалежна держава, одночасно виконує три відповідальних завдання – відбудувати національну державу, інтегруватися до євроспільноти, стати суб'єктом глобалізації, не втративши при цьому власної самобутності та культури. Отже, сучасний заклад вищої освіти концентрує в собі ці зобов'язання, знаходиться у інформаційному середовищі, яке дедалі розгалужується, розвиває межі між освітою та соціально-культурним простором регіону, світу (робить його відкритішим, аніж раніше), що вимагає відповідного вдосконалення мети, завдань змісту, методів та форм не тільки навчання, але й позанавчальної й дозвіллевої діяльності студентської молоді. Таким чином, виникає об'єктивна необхідність обґрунтування ідеї соціальної педагогіки дозвілля студентської молоді, яка надає можливості не тільки розглянути оптимальну організацію соціально-позитивного дозвілля студентів на нових засадах, але й розглядати соціальне виховання цієї групи під новим кутом зору.

За результатами сучасних наукових досліджень, соціальна педагогіка дозвілля стає узагальненням та втіленням того, що зроблено соціальними педагогами і стосується соціально-виховного спрямування сфери дозвілля [2]. В умовах інформаційного суспільства соціальна педагогіка дозвілля студентської молоді досліджує позитивний та негативний вплив як традиційних, так і нових елементів та засобів дозвіллевої діяльності студентської молоді й обґрунтовує шляхи вдосконалення дозвілля студентів відповідно до змін у соціально-культурному середовищі. Провідною метою

вказаного напрямку досліджень життєдіяльності студентської молоді є розвиток соціальності на основі соціальної суб'єктності в процесі вільно обраної, самоцінної дозвіллевої діяльності у широкому розумінні, яка включає соціально-позитивні напрями позанавчальної діяльності у ВНЗ та дозвілля поза межами закладу освіти.

Соціальна педагогіка дозвілля обґрунтовує спрямування традиційних та новітніх засобів дозвіллевої діяльності на позитивний соціальний розвиток студентів, а через них – на вдосконалення соціального середовища власними зусиллями, визначає шляхи вдосконалення соціально-виховного середовища ВНЗ через запровадження соціально-педагогічної діяльності (СПД), що забезпечує процеси соціального виховання загалом, соціальної адаптації, інтеграції, профілактики, корекції та реабілітації у процесі позанавчальної діяльності зокрема. Це дозволяє розширити соціальне середовище студентської молоді через застосування соціально-позитивних дозвіллевих практик як на рівні ВНЗ, так і у міському, регіональному, міжнародному рівнях.

Завдання соціальної педагогіки дозвілля студентської молоді в умовах інформаційного суспільства: дослідження соціально-виховних можливостей дозвіллевої діяльності студентства в інформаційному середовищі; систематизація дозвіллевих уподобань та аналіз фактичного стану соціального виховання студентів у сфері дозвілля; виявлення провідних факторів, що впливають на засвоєння соціальних цінностей, якостей, поведінки у сфері дозвілля; наукове обґрунтування умов підвищення якісного рівня соціальності студентської молоді у сфері дозвілля; розширення виховного середовища ВНЗ через налагодження взаємодії зі сферою дозвілля широкого соціального простору на основі виявлення суб'єктності студентської молоді.

Зміст соціальної педагогіки дозвілля – СПД у сфері дозвілля зі студентською молоддю, яка трактується як культуровідповідна гармонізація процесу набуття соціальності студентами як у дозвіллевій складовій соціально-виховного середовища закладу вищої освіти, так і у відкритій сфері дозвілля, що розгалужується в умовах інформаційного суспільства.

У напрямках СПД відбиваються провідні позиції щодо соціально-виховного впливу сучасного студентського дозвілля, а саме: соціальна адаптація (якщо особистість не адаптована, порушується процес соціального розвитку, не формується соціальна грамотність), соціальна інтеграція

(соціальна компетентність) міжкультурна, міжнаціональна взаємодія, профілактика соціальних відхилень (зокрема здоровий спосіб життя), корекція і реабілітація негативних проявів, соціальна творча діяльність (як вияв соціальної культури). Серед завдань СПД у сфері дозвілля у ВНЗ : вивчення дозвіллевих потреб студентської молоді, діагностування процесу соціального виховання студентів та рівня соціальності, адаптованості до умов ВНЗ, ризиків соціальних відхилень, соціально-негативних проявів (агресія, адикція, асоціальність, дезадаптація тощо); організація процесу адаптації до умов ВНЗ першокурсників через залучення до позанавчальної діяльності; забезпечення соціально-виховної функції СПД через стимулювання самоврядування, громадської активності та організації соціальної життєдіяльності студентства; активізація профілактики соціальних відхилень шляхом власної самоактивності студентів у сфері дозвілля; застосування корекційно-реабілітаційного спрямування дозвіллевої діяльності; виявлення негативних факторів сфери дозвілля студентів та їх нівелювання (споживацтво, знедуховлення, залежність від Інтернету, соціальна пасивність та апатія, відхід від активного соціального життя).

Методичними засадами реалізації концепції соціальної педагогіки дозвілля студентської молоді є визначення стратегічних пріоритетів, а саме: вдосконалення традиційних виховних сфер ВНЗ для забезпечення розвитку соціальної творчості студентської молоді через сферу дозвілля; розбудова соціально-позитивного інформаційно-дозвіллевого середовища у позанавчальній діяльності для виявлення соціальної суб'єктності; спрямування соціально-позитивної ініціативи на вдосконалення соціально-виховного простору ВНЗ. Реалізація вказаних пріоритетів відбуватиметься за підрівнями: студент, група (спеціальність), студентство ВНЗ. На кожному з підрівнів відповідно є власні завдання: актуалізація соціально-ціннісного компоненту мотиваційної структури особистості студента, розвиток культури дозвілля студента як складової соціальної культури; інтенсифікація дій, що сприяють прямій участі студентів у соціально-культурних процесах на підґрунті провідних видів позанавчальної діяльності, самоорганізація дозвілля студентської молоді; активізація анімаційного соціально-виховного середовища ВНЗ для розвитку соціальної творчості.

Виконуючи ці провідні завдання, на кожному з підрівнів досягається власний результат, а саме: на рівні студента – соціальна суб'єктна позиція, високий рівень культури дозвілля; на рівні групи та спеціальності – соціальна активність та соціальна відповідальність студентської молоді; на рівні студентства ВНЗ – консолідованість та солідарна участь у позанавчальному процесі. Однак, у сукупності результати підрівнів складають загальний результат, який полягає у проявах соціальної творчості студентської молоді.

Забезпечення досягнення мети відбувається за прямої участі студентів у практичній реалізації вказаних стратегічних пріоритетів на основі суб'єктної позиції, принципу субсидарності (людину просуває лише власний досвід) та ціннісно-сислової самоорганізації. Особливої уваги в умовах інформаційного суспільства потребує розбудова позитивного інформаційно-дозвілєвого середовища закладу вищої освіти. Відповідно, серед форм, методів та засобів виконання цього напряму створюється студентський медіа центр на базі якого діє Інтернет-клуб, розробляється зусиллями студентів віртуальна музейна експозиція, проводиться конкурс краща Інтернет сторінка кафедри, факультету, реалізується студентська ініціатива «Медіа варта», проводиться квест «Інформаційна безпека» тощо.

Висновки. Таким чином, в сучасних умовах інформаційного суспільства змінюються погляди на дозвілля з соціально-педагогічних позицій, воно розглядається як сфера, засіб, фактор позитивного соціального розвитку соціальних суб'єктів, що дозволяє сформулювати концепцію соціальної педагогіки дозвілля й зазначити можливості соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю як у позанавчальній діяльності ВНЗ, так і у відкритій сфері дозвілля, що є перспективою подальшого дослідження.

Література

1. Бойко О. П. Культура дозвілля в суспільстві ризику : монографія / О. П. Бойко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 285 с.

2. Максимовська Н. О. Наукові засади розвитку соціальної педагогіки дозвілля / Н.О.Максимовська // Освіта та педагогічні науки / Держ. заклад «Луганський національний університет ім. Т. Шевченка». – Луганськ, – 2012. – №5-6. – С. 37-42.

3. Ольховая Т. А. Развитие медиакомпетентности студентов университета: учебное пособие / Т. А. Ольховая, Т. И. Мясникова. – М. : Дом педагогики, ИПК ГОУ ГОУ, 2011. – 126 с.

4. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. М. Н. Голубевой ; ред. перевода А. М. Корбит ; под. общ. ред. М. А. Гусаковского. – Мн. : БГУ, 2005. – 104 с.

5. Петрова І. В. Дозвілля у теоретичних рефлексіях: монографія / Ірина Владиславівна Петрова. – К. : НАКККіМ, 2012. – 296 с.

6. Рижанова А. О. Засоби масової інформації та актуальні соціально-педагогічні проблеми сучасності / А. О. Рижанова // Педагогіка формування творчої особистості у віщій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 33 (86). – С. 353-357.

7. Шульга И. И. Педагогическая анимация – новая профессия организатора досуга / И. И. Шульга // Вестник СГУТиКД. – 2011. – № 3 (17). – С. 154-158.